

Mevlüt Süleymanlı'nın "Şeytan" Adlı Povesti Üzerine Bir İnceleme

Hacı DAĞLI*,¹

Araştırma Makalesi

Takvim-i Vekayi
ISSN: 2148-0087

Basım (Published): 30.06.2021
Kabul (Acceptance): 28.06.2021
Gönderi (Submitting): 03.12.2020

Cilt (Vol): 9
No (Issue): 1
Sayfa (Pages): 38-46

Adres:
1 Kafkas Üniversitesi
Orcid: 0000-0001-5508-1651

*Sorumlu Yazar (Corresponding);
E-mail: hacdagli@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Mevlüt
Süleymanlı, Şeytan, İnceleme.

TELHİS (ÖZ)

Azerbaycanlı bir nesir yazarı, oyun yazarı, senarist ve film danışmanı olan Mevlüt Süleymanlı, Azerbaycan Edebiyatında genellikle, halkımızın manevi âleminde büyük yere sahip, benzersiz düşünce sahibi, kalem ve söz ustasıdır. Bu çalışmada, Mevlüt Süleymanlı'nın "Şeytan" povesti Azerbaycan Edebiyatında 1978 nesri diye adlandırılan dönemin ürünüdür. Mevlüt Süleymanlı'nın "Şeytan" adlı povesti, uzun süre eleştirilere maruz kalmıştır. Uzun süre eleştirilere maruz kalan Mevlüt Süleymanlı'nın "Şeytan" adlı povestinde insanın zaman-zaman gönlüne hâkim olan Şeytan, şeytana benzer bedenlerin amelleriyle (eylemleriyle), türettiği olaylar anlatılmaktadır. Ayrıca, metin birimlere ayrılmış ve buradan hareketle povest; olay örgüsü (yapı), kişiler, olay halkalarından örnekler, temel çalışmalar, tema, dil ve anlatım özellikleri, ana fikir başlıkları altında incelenmiştir.

An Investigation on Mevlüt Süleymanlı's Povest Named as “Devil”

Research Article

ABSTRACT

Mevlüt Süleymanlı, an Azerbaijani prose writer, playwright, screenwriter, and film consultant, is a unique intellectual, pen and word master who generally has a great place in Azerbaijani literature, in the spiritual world of our people. In this work, Mevlüt Süleymanlı's “Satan” povest is the product of the period called 1978 prose in Azerbaijani Literature. Mevlüt Süleymanlı's povest named “Şeytan” has been criticized for a long time. In the povest named “Satan” by Mevlüt Süleymanlı, who has been criticized for a long time, Satan, who dominates the heart of people from time to time, describes the events he derives with the deeds (actions) of the devil-like bodies. In addition, the text is divided into units, and from this point povest; plot (structure), people, examples from plot, basic studies, theme, language, and narrative features are examined under the main idea headings.

KEYWORDS

Mevlüt Süleymanlı, Devil, Analysis.

GİRİŞ

Azerbaycan Edebiyatında, genellikle, halkımızın manevi âleminde büyük yeri olan, benzersiz düşünce sahibi, kalem ve söz ustası Mevlüt Süleymanlı, “18 Mart 1943’te Ermenistan’a bağlı bir Türk köyü olan Kızıl Şafak köyünde doğdu.” (Kolikpınar, 2015: 38). “İlk ve Orta öğretimini İlmezli köyünde yaptı. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümünü bitirerek (1967) Azerbaycan Devlet Televizyon ve Radyo Teşkilatında dram redaksiyon şubesine yazar olarak çalışmaya başladı. 1974-76 yılları arasında Azerbaycan sinemasında senarist olarak, 1976-80 arası ise *Ulduz* (Yıldız) dergisinde çalıştı.” (Işık, 2009). Mevlüt Süleymanlı, “1980 yılında Yazarlar Birliği üyesi seçildi.” (Kolikpınar, 2015: 38) ve “1980’den itibaren Azerbaycan dergisinin yayın bölümü müdürü olarak çalışmalarını sürdürdü.” (Işık, 2009).

1967 yılında edebi yaşamına başlayan M. Süleymanlı; hikâyeci, romancı, senaryo yazarı, dram yazarı, radyo ve televizyon yapımcısı gibi çok sayıda niteliği bünyesinde barındırmaktadır. Çocukluk ve gençliğinde köyde halkla iç içe yaşayan Süleymanlı, yapıtlarının önemli bir bölümünü Azerbaycan köylüsünü ve köy yaşamını anlatmaktadır. M. Süleymanlı, roman ve hikâyelerinde halk edebiyatı ve folkloruna ait öğeleri yoğun bir şekilde kullandığı görülür. Ayrıca, kırsal bölgede yaşayan halkın gelenek ve göreneklerini, kelime kadrosu ve söyleyiş biçimlerini yapıtlarında yoğurarak okuyucuya sunar. (Morkoç, 2016: 5292).

Eserleri:

M. Süleymanlı’nın povestleri: “Dəyirman” (1978) – “Duzsuzluq” (1977) – “Quru Kəllə” (1989) – “Şanapipik” (1975) – “Şeytan” (1978) – “Ot” (1984) – “Ömürden Qıraqda” (2005) – “Yel Əhmədin Bəyliyi” (1977).

M. Süleymanlı’nın hikâyeleri: “Ağacan” (1988) – “Armud Ağacının Nağılı” (1974) – “Aydın Aydınlığında” (1977) – “Çoban İbrahim və Velosiped” (1977) – “Dünyanın Işığı” (1975) – “Füşkürək” (1975) – “İt Dərsi” (1988) – “Qar” (1976) – “Qaraca Kişinin Yaylaqları” (1977) – “Quru Kəllə” (1989) – “Sapand” (1976) – “Sığırcı Gülünün Ala İti” (1974) – “Yangın” (1975) (Süleymanlı, 2006: 478).

Ayrıca, M. Süleymanlı 1980'den sonra üç tane romanı yayımlanır. Bunlar: "Göç" (1980) – Ceviz Qurdu" (1981-82) – "Ses" (1984).

2. "ŞEYTAN" POVESTİ

Mevlüt Süleymanlı'nın "Şeytan" adlı povestinde insanın zaman-zaman gönlüne hâkim olan Şeytan, şeytana benzer bedenlerin amelleriyle (eylemleriyle), türettiği olaylar anlatılır. Yazar "gözden ve gönülden uzak bir köyü", "bir avuç un tozu olup" Şeytana uymuş köy halkını verir, bu amaçta insanların iyiliği, kötülüğü, kin, gazap, hayır, helal ve haramı – ne varsa ortaya çıkarır. İnsan manzaraları sihirli dille, hayret doğuracak gözlemlerle estetik biçimde, bazen mizahlı bazen de katı renklerle ayarlar. Sözlü halk yaratıcılığının en kadim katları olan mif, rivayet, efsane ve masallardan gelen bir coşku, duygu ve olay (hadise) eserin ruhunda göz önüne serilir.

2.1. Povestin Özeti

Gözden-gönülden uzak olan bir köy, bu köyde esrarlı hadiseler baş verir. Köyün havası şeytanlı olduğu için hem ekiyorlardı hem biçiyorlardı yine açtılar. Köyde bulunan ahalinin başında, şeytan dolaşırdı ve Allah'ı, Kur'an-ı unutmışlardı, gaflete düşmüşlerdi. Dini yönden baktığımızda, gözlerine perde inmiş, kulakları sağır olmuş ve dilsiz şekilde tasvir edebiliriz. Sürekli gyibet ediyorlardı. Şeytan onların içlerine yer ediniyor ve onları yoldan çıkarıyordu. Bu köyde yaşayan, geçimi çiftçilik ve hayvancılıkla elde eden, yüreği tertemiz ve mert olan Bekir'in Ağca ile düğünü vardı. Düğün esnasında da cemaatin içine dalarak, onları sapıklığa ittiriyordu. Daha sonra Şeytan, Ağca'ya sahip olabilmek için Bekir'in kılığına giriyor. Ortalık karışıyor, maalesef, Ağca Bekir'in kılığına girmiş Şeytan'a inanıyor. Çiftçi Bekir'e inanmıyor. Birkaç sonra her şey ortaya çıkıyor. Şeytan ortalıktan kaybolur. Ağca hal saçlı bir kız çocuğunu doğurur(şeytan). Şeytanlı kız o an büyüyerek tütsü ile yok olur. Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra Çiftçi Bekir gelir...

2.2. Povestin Olay Örgüsü

⇒ Ağca su testisi omzunda sudan gelirken, Hasarların dibinde bakan oğlanlar, yola uzanmak etmeleri

- ⇒ Çiftçi sahibi olan Bekir, tarladayken atın huysuzlaşması ve değirmencilerin ona yardım etmek istemeleri
- ⇒ Fatma'nın değirmene gitmesi ve değirmenciyle ilişkiye girmesi
- ⇒ Çiftçi Bekir'in düğününde vakaların yüz göstermesi
- ⇒ Ağca su testisi omzunda evden çıkması, Fatı karı ve Eşmebiğli oğlan ile dalaşması
- ⇒ Köyde, Ağca hakkında dedikoduların yayılması
- ⇒ Ağca, Bekir'e yemek götürmek için yola koyulması ve Değirmencinin onun önünü keserek rahatsız etmesi
- ⇒ Şeytan'ın Bekir kılığına girmesi ve hadiselerin baş vermesi
- ⇒ Komşu köyler, Bekir'in bir değil de iki olduğunu öğrenince akın-akın bu köye gelmeleri
- ⇒ Konukların öküzleri kaybolması ve köy cemaatiyle birlikte İmam ve Kadının yanına gitmeleri
- ⇒ Konukların yola koyulması ve yol üzerinde bir kayadan seslerin işitilmesi
- ⇒ Çifti Bekir'in tekrar köyüne geri dönmesi

2.3. Kişiler (Karakterler)

2.3.1. Asıl Kişiler

Ağca: Dile, kaleme gelmeyen bir güzelliğe ve güzel biçimli bedene sahiptir. Tumançak (şalvarsız) gezer. Bekir'in karsıdır. Bekir'i seven, ondan başkasına bakmayan ve namusuna düşkün kadındır. Hal saçlı bir kız doğurur (şeytan).

Bekir: Yüreği tertemiz, dupduru olan Bekir, ekincilikle uğraşan bir çiftçi sahibidir. Onun yüreği, dünyanın kalleşliğinden, pisliğinden uzaktı. Şeytan'a asla kanmayan ve mert, korkusuz ve günaha bulaşmayan dürüst bir adamdır. Ağca'nın kocasıdır.

Fatı Karı: Maniler söyler. Köyün kızları ve gelinleri başına toplanırdı. İçi şeytanlıklarla doludur.

Değirmenci: Enli kürekli(omuzlu), şirin bir kişi idi. Değirmenci gelirini çıkarına göre vururdu ve haramı yerdı. Uşakları ve kısa boylu karısı vardı. Evli olmasına rağmen, başkalarının kadınlarına ve kızlarına bakan, onları elde etmek isteyen, şehvet düşkünü, bir et paçasının peşinden koşan birisidir.

Fatma: Renk değişen gözlere sahiptir. Bir zamanlar köyün güzel kızlarından biriydi. Bekir'i istiyordu. Erinden, uşaklarından ve daha çok çiftçi Bekir'den utanırdı. Bekir'den utanmasının nedeni ise onu seviyor ve istiyordu.

Esed: Çiftçidir. Ekincilikle uğraşır. Bekir'in çocukluk arkadaşıdır ve onunla beraber büyümüşlerdi.

2.3.2. Yardımcı Kişiler

Eşmebiğli oğlan: Fatı karı ile bir olup Ağca'nın Bekir'i bırakıp onunla gelmesini ister.

Hamid: Fatma'nın kocasıdır.

Deli Domrul: Gözleri doymayan, sürekli aklında-fikrinde hırsızlık yamak istemesi, nefsinin peşine koşan biridir.

Ekinciler ve köy cemaati: Etraflarında şeytan dolaşır ve Allah'ı, Kur'an-ı unutmuşlardı, gaflete düşmüşlerdir. Gözleri perde inmiş, kulakları sağır olmuş ve dilsiz şekilde tasvir edebiliriz.

Aksakallı kocalar: Bekir'in bir değil de iki olduğunu duyan komşu köylerden gelen ve birbirlerine benzeyen üç aksakallı kocalardır.

Molla, Kadı vs.

2.4. Povestin Olay Halkalarından Örnekler

Fatma'nın çiftçi Bekir'in yanına gitmesi ve o günden sonra çiftçi Bekir'in ortalıkta görünmemesi. Ağca, Bekir'e yemek götürmek için yola koyulması ve Değirmencinin onun önünü keserek rahatsız etmesi.

2.5. Temel Çatışmalar

İyi-kötü, ahlaksızlık, dürüstlük ve kültürel yozlaşma, yalan-sadakat, gelenekçilik, gıybet, iftira ve gayri meşru ilişki gibi kavramlar metnin çatışmalarını oluşturmaktadır.

2.6. Tema

Şeytan'ın insanlara musallat olması, onları doğru yoldan çıkarması ve bunun doğurduğu sonuçlardır.

2.7. Povestin Dil ve Anlatım Özellikleri

Sade, temiz ve oldukça akıcıdır. Povestte gereksiz konuşmalara yer verilmemiştir. Ayrıca mekânın iyi tasvir edilmesi ve kahramanların ruh hallerinin komedi-dramatik şekilde mekânla bir bütünlük oluşturması, esere ayrı bir hava verir.

2.9. Povestin Ana Fikri

İyice düşünülmeden alınan kararlar çok kere insanı zarara sokar. Bir işi geri dönemeyecek bir çıkmaza sokmadan önce iyi düşünülmelidir. Böyle yapılmadığı zaman pişman olmak işe yaramaz. Yani, son pişmanlık fayda vermez.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Şeytan povestinde Şeytan'ın gözden-gönülden uzak olan bir köye musallat olması ve ortalığı karıştırmasıdır. Bu povestte göz doymazlık, nefis, akılsızlık, ahlaksızlık, şehvet düşkünlüğü, din zayıflığı, sapıklık gibi kavramlar romanın içine serpilmiş durumdadır. Yazarımızın Şeytan povestinde konuyla alakalı kişiler, olaylar ve kavramlar vardır. Povestte gözümüze çarpan bir husus “Şeytan var dünyada” sözünün sürekli tekrar edilmesidir ve bu söz hayvanların insanlara karşı göstermiş olduğu üstü kapalı bir ikazdır. Özellikle Şeytanın köy'de havaya karışması, hayvanları rahatsız etmesi, insanların içine girerek onları yoldan çıkarması ve özellikle insanların üzerinde şehvet düşkünlüğüne ağırlık vermesi konun önemli merkezlerin biridir. Şehvet: Aşırı istek, ihtiras, nefis azgınlığı, cinsi arzu demektir. Dışının ve erkeğin tabi arzusudur. Nefsin arzu ve istekleridir. Cinsel isteği aşırı olana denilir. Povestte dikkatlice baktığımızda şeytanın ilk olarak insanı yoldan çıkarmak için çaba sarf ettiğini gösterir ve daha sonra ise şeytana bile ihtiyaç duyulmadan insanın şeytandan da daha iyi şekilde isteyerek, bile-bile fenalığı yapacağını povestin bir paçasından görmekteyiz: “... Fatma da istedi değirmenciği çağırsın, o yanına

Takvim-i Vekayi

baktı, bu yanına baktı, içini çekti. Daha değirmenciye de, Fatma'ya da şeytan lazım değildi, kendileri öz işlerini şeytandan da iyi şekilde yapardılar.”

Ayrıca povestte Şeytan'ın da belli bir yere kadar insanı kötülüğe sevk edeceğini, belli bir sınırdan sonra insanın Şeytandan da ileri gittiğini ve Şeytanında insanoğlundan baş edemeyeceğini tüm çıplaklığıyla povestte görmekteyiz. Bir de bu eserde en çok vurgulan ise kavramlardan biri ise gıybet ve dedikodu 'dur. Sözlükte uzaklaşmak, gözden kaybolmak, gizli kalmak gibi anlamlarına gelen **“gayb”** kökünden türeyen **gıybet**, dini bir kavram olarak, bir kimseden, gıyabından hoşlanmadığı sözlerle bahsetmek demektir. Eserde sürekli Köy ahalsin dilinden gıybet ve dedikoduların eksik olmadığını görüyoruz ve bunun doğurduğu zararları apaçık bir şekilde göz önüne serilmiştir.

KAYNAKÇA

IŞIK, İhsan (2009). Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi. (2. Basım), <https://www.biyografya.com/biyografi/9234> (10.01.2020).

KOLİKPİNAR, Elif (2015). Mevlüt Süleymanlı'nın Değirmen Hikâyesi Üzerine Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir İnceleme. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 55, s. 37-54.

MORLOÇ, Ayvaz (2016). Mevlüt Süleymanlı'nın "Ermeni Adındaki Harfler" Romanı ve Tarihi Gerçekler. Journal of Human Sciences, Volume: 13, Issue: 3, s. 5290-5303, doi: 10.14687/jhs.v13i3.4278.

SÜLEYMANLI, M. (2006). Seçilmiş Əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb.

SÜLEYMANLI, M. (2006). Şeytan. Bakü: Şark-Garp.